

МОРФОЛОГІЧНІ КАТЕГОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НОВИХ СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНИХ ВИМІРАХ

У статті проаналізовано розвиток теорії морфологічних категорій функційно-категорійного спрямування в українському мовознавстві за трое десятиріч. Узагальнено новітні спроби кваліфікації статусу морфологічних категорій на тлі їх традиційного трактування, обґрунтовано, зваживши на зв'язок категорій із семантикою, морфологією, синтаксисом і словотвором та врахувавши ранговість морфологічних показників, розмежування морфологічних категорій першого рангу, або власне-морфологічних, і морфологічних категорій другого рангу, або міжрівневих граматичних. Докладно проаналізовано та оцінено скореговані трактування майже всіх морфологічних категорій повнозначних частин мови, зокрема виділення власне-дієслівних (часу, способу, виду) і невластивих дієслівних (особи, числа, роду) категорій, надання дієслівним категоріям стану та перехідності/неперехідності статусу морфолого-словотвірної-синтаксичних, категорії ступенів порівняння прикметників та прислівників – морфолого-синтаксико-словотвірної, дієслівної категорії виду – морфолого-словотвірної, іменниковій категорії відмінка – морфолого-синтаксичної. Умотивовано нові засади виокремлення категорії способу дієслова і спричинені цим зміни в її структурі. За семантичними й синтаксичними ознаками розмежовано словозмінну категорію відмінка, непослідовно словозмінну категорію числа та класифікаційні категорії роду й істот/неістот іменника.

Ключові слова: функційно-категорійна грамати́ка, семантико-граматичний підхід, морфологічні категорії, власне-морфологічні категорії, міжрівневі граматичні категорії (морфолого-словотвірної-синтаксичні, морфолого-синтаксико-словотвірні, морфолого-синтаксичні, морфолого-словотвірні).

В українському мовознавстві тривалий час дотримувалися усталеного традиційного підходу до визначення кількісного складу та статусу морфологічних категорій повнозначних частин мови української літературної мови, що засвідчують два найавторитетніших теоретичних курси – «Курс сучасної української літературної мови», том I за редакцією Л. А. Булахов-

ського [9] та «Сучасна українська літературна мова. Морфологія» за загальною редакцією І. К. Білодіда [10]. Розвиток теорії функційно-категорійної граматики зумовив радикальні зміни й у теорії морфологічних (різновиду граматичних) категорій, оскільки вони тісно пов'язані з морфологічними одиницями – морфологічними словами (частинами мови) і морфемами як мінімальними морфологічними одиницями.

Характерною ознакою розвитку теорії морфологічних категорій функційно-категорійного спрямування в останні трое десятиріч є намагання українських дослідників переглянути й удосконалити традиційні кваліфікації та класифікації цих категорій, якнайточніше витлумачити їхню сутність на засадах функційного підходу, передусім залежно від значення й засобів його експлікації, напрямку їх аналізу, а також від інших чинників [5, с. 67]. У зв'язку з цим постала проблема узагальнити новітні спроби й напрацювання та оцінити функційний комплексний підхід до трактування морфологічних категорій. Розв'язанню цих двох важливих завдань, актуальних для сучасного українського теоретичного й практичного мовознавства, і багатьох прилеглих до них часткових питань присвячено пропоновану статтю.

У граматичній теорії, як відомо, у виокремленні граматичної категорії визначальною вважали переважно категорійну семантичну ознаку, а обов'язковою умовою виділення граматичної категорії – єдність такої семантики й системи спеціалізованих граматичних форм її вираження, тобто двобічний характер граматичної категорії. Орієнтуючись на таке двобічне (семантико-граматичне) трактування граматичних категорій, І. Р. Вихованець наголосив також на принциповому значенні аргументів «на користь того, що виділювані категорії мають підґрунтя в плані лінгвістичної онтології, а не є лише результатом наших теоретичних побудов» [4, с. 49], та на потребі зважати на зв'язок категорій із семантикою, морфологією, синтаксисом і словотвором, оскільки ці категорії властиві частинам мови як одиницям із комплексом ознак (семантичних, морфологічних та синтаксичних, а для похідних слів – і словотвірних) [3, с. 30–31; 4, с. 51].

Застосування двоєдиного критерію із зазначеними доповненнями до кваліфікації морфологічних категорій та врахування ранговості морфологічних показників дало підстави І. Р. Вихованцеві виділити морфологічні категорії першого, найвищого рангу, або **власне-морфологічні**, котрі становлять найабстрактніші угруповання, що об'єднують одиниці, які вирізняються концентрованою сукупністю засобів вираження змісту, і категорії другого рангу – **морфолого-словотвірні**, для яких характерна більша конкретність та відсутність регулярних засобів вираження порівняно з першими [1, с. 43–44; 3, с. 31; 4, с. 52]. Специфіка категорій другого рангу полягає в тому, що їхній функційний вияв відбувається на перетині кількох підсистем граматики, що вони модельовані різноранговими засобами вираження, пов'язаними між собою спільним узагальненим змістом певної ознаки. Саме ці кваліфікаційні ознаки послугували підставою надання категоріям другого рангу статусу міжрівневих [2, с. 13–18; 8, с. 44]. Серед них розмежовано ті, що стосуються двох мовних ярусів, зокрема морфологічного та синтаксичного, на основі чого їх витлумачено як морфолого-синтаксичні (наприклад, морфолого-синтаксична категорія відмінка іменника), і ті, що мають стосунок до трьох мовних рівнів – морфології, синтаксису та словотвору, що вможливило їх кваліфікацію як морфолого-синтаксико-словотвірних (наприклад, морфолого-синтаксико-словотвірна категорія ступенів порівняння прикметників і прислівників) [7, с. 108, 139–142; 8, с. 46].

На нових концептуальних засадах в українському теоретичному мовознавстві істотно уточнено статус традиційно виокремлюваних морфологічних категорій дієслова, іменника, прикметника та прислівника.

На противагу традиційному підходу, морфологічні категорії дієслова диференційовано за ознакою семантичної мотивованості, яку вони виявляють неоднаково, та зв'язку з іншими підсистемами граматичної системи української літературної мови. Одні з них семантично мотивовані, у своїх внутрішніх межах орієнтовані на безпосереднє відображення позамовної дійсності, непохідні. Їх виокремлено у **власне-дієслівні**, до яких зараховано категорії часу, способу та виду. Проте вони нерівноправні між собою: час і спосіб – центральні власне-дієслівні категорії, вид щодо них є периферійнішою категорією, що зумовлене його здатністю бути транспонованим у такі частини мови, як прикметник, прислівник та іменник, а також тим, що він відіграє менш помітну роль у конструюванні семантико-синтаксичної та формально-синтаксичної структури речення. До того ж категорія виду функційно неоднорідна, бо є дієслівною морфологічною категорією словозмінно-словотвірного типу, словозмінна сутність якої зафіксована в імперфективних видових протиставленнях, а словотвірна – переважно в

перфективних видових протиставленнях, що дало підстави кваліфікувати її як морфолого-словотвірну категорію дієслова. Кілька дієслівних морфологічних категорій не мають семантичної мотивації та зумовлені зв'язками й відношеннями з іменниками, передусім з іменником, ужитим у позиції підмета, з яким дієслово в позиції присудка формує предикативне ядро речення. Ці категорії названо **невласне-дієслівними**, серед яких категорії особи, числа та роду, вони не є суто дієслівними, транспоновані в дієслово від іменника, тобто мають похідний характер. Незважаючи на це їхні значення відображені в морфологічній структурі дієслова за допомогою своїх граматичних показників. Їх також ранжовано в теоретичній граматиці: категорії особи й числа – основні невластне-дієслівні категорії, бо вони тісно пов'язані з власне-дієслівними категоріями часу та способу; категорія роду щодо них є периферійною невластне-дієслівною категорією, що зумовлене периферійністю вихідної для неї категорії роду іменника [3, с. 223–224, 263–265; 4, с. 375–376, 394–396, 407].

Традиційно зараховувані до граматичних категорій перехідності/неперехідності та стану дієслова в нових описах морфологічної системи віднесено до міжрівневих – **морфолого-словотвірно-синтаксичних** [3, с. 242–250; 4, с. 442–450]. Підставами для надання категорії перехідності/неперехідності цього статусу послужувало те, що дієслово є морфологічним словом, семантика якого визначає здатність/нездатність дії поширюватися/не поширюватися на конкретний предмет або істоту, ужиті у валентно зумовленій дієсловом об'єктній позиції, а також наявність словотворчих маркерів (словотворчих суфіксів, постфікса -ся) перехідності/неперехідності [3, с. 250; 4, с. 445]. Категорію стану, яку в традиційній граматиці кваліфікували як граматичну категорію, властиву перехідним дієсловом [10, с. 399], потрактовано як морфолого-словотвірно-синтаксичну, оскільки дієслово є морфологічною одиницею; зі словотвором (його модифікаційно-транспозиційним різновидом) її пов'язує творення пасивного значення дієслова, бо воно віддзеркалює семантичне перетворення предиката дії на предикат результативного стану, що є наслідком виконання дії, причому особові форми вихідного дієслова звичайно транспонуються в дієприкметникові форми пасивного стану; трансформація речень із дієсловами активного стану в речення з аналітичними (віддієприкметниковими) дієсловами пасивного стану «виходить за межі морфології й зосереджується в словотвірній системі мови та синтаксисі» [6, с. 10–16; 3, с. 243; 4, с. 445–446]. Саме тому з парадигми конструції пасивного стану вилучено ті з них, що мають дієслова недоконаного виду з постфіксом -ся, який традиційно вважали типовим засобом творення пасивних форм до перехідних дієслів недоконаного виду.

Зазнало змін потрактування суті категорії способу дієслова, яку традиційно ґрунтували на опозиції реальність/ірреальність дії і кваліфікували переважно як тричленну, що об'єднувала грамеми дійсного, умовного та наказового способу [9, с. 327], або як п'ятичленну, у складі якої виділяли форми дійсного, наказового, умовного, спонукального і бажального способу [10, с. 387]. За такого підходу, на думку І. Р. Вихованця, категорія часу має подвійне граматичне становище: є самостійною категорією, що членується на грамеми теперішнього, минулого та майбутнього часу, і водночас сама входить на правах підпорядкованої одиниці (грамеми) у категорію способу. Це спонукало надати категоріям часу і способу автономного семантико-граматичного становища (статусу) і розташувати першу в площині об'єктивних (реальних) відношень, виражених формами теперішнього та минулого часу, а другу – у площині суб'єктивних (ірреальних) відношень, експлікованих грамемами умовного і наказового способу, а з'єднувальною ланкою категорій часу і способу визнати грамеми майбутнього часу, у якій поєднані значення реальності (з погляду мовця дія реальна) та ірреальності (поза сферою мовця дія нереальна) [1, с. 95]. Категорію способу дієслова в нових описах морфологічної системи української мови оперто на опозицію «гіпотетичність дії, процесу, стану – бажаність дії, процесу, стану» [3, с. 257; 4, с. 385]. На основі першого значення виокремлено умовний спосіб, а на основі другого – наказовий спосіб, що посприяло формуванню двочленної (двокомпонентної) категорії способу дієслова [1, с. 95–99], або наказового, спонукального та бажального способів, унаслідок чого постала чотирикомпонентна категорія способу дієслова в українській мові [3, с. 256–262; 4, с. 385–392].

Теорію морфологічних категорій іменника за нового функційно-категорійного підходу оперто насамперед на співвідношення загального і конкретного, тобто на співвідношення загального морфологічного значення і підпорядкованого йому окремого морфологічного значення, або значення грамеми [3, с. 53; 4, с. 80–81]. Воно вможливило виокремити в іменникові чотири морфологічних категорії – роду, числа, відмінка й істот/неістот – та визнати їх багатоозначковими одиницями. Зокрема, за ознакою корелятивності/некорелятивності розмежовано послідовно корелятивну категорію відмінка, представлену кореляціями форм того самого слова, непослідовно корелятивну категорію числа, реалізовану кореляціями того самого слова, але водночас репрезентовану протиставленими одна одній формами різних слів, і некорелятивні категорії роду та істот/неістот, завжди реалізовані формами різних слів. До цих морфологічних категорій додано частково виявлену у власне-іменниках категорію особи,

що має повний вияв у займенникових іменниках, та властиву лише предикатним іменникам категорію валентності, транспоновану від вихідних предикатних слів – дієслів та предикативних прикметників, але без їхнього суб'єктного компонента.

Морфологічні категорії, утілені в словоформах того самого слова, традиційно вважали словозмінними. За нового функційного підходу розмежовано абсолютно словозмінну категорію відмінка іменника і словозмінну в переважному вияві категорію числа іменника. Морфологічні категорії, виражені формами різних слів, названо класифікаційними, до яких зараховано категорії роду та істот/неістот.

Застосування найпоказовішого для функційно-категорійних досліджень аналізу відмінкових проблем від значення до форми дає підстави по-новому витлумачити статус категорії відмінка іменника, а саме як морфолого-синтаксичної, тобто міжривневої, категорії [3, с. 54–61; 4, с. 82–90; 8, с. 52–65]. Морфологічна сутність цієї категорії полягає в її послідовно словозмінному характері, оформлюваності за принципом морфологічної парадигми та наявності кінцевого словозмінного афікса (флексії) як спеціалізованого засобу вираження відмінкових граем [8, с. 45, 65]. Складніший вияв має зв'язок категорії відмінка іменника із синтаксичною (формально-синтаксичною і семантико-синтаксичною) структурою мови. Відмінкову семантику, що є найважливішим компонентом структури відмінка як граматичної категорії і як грамеми, визнано суто синтаксичними феноменами, реалізація семантико-синтаксичного потенціалу яких зумовлена зовнішніми чинниками – семантикою предиката, його семантико-синтаксичною валентністю [3, с. 54; 4, с. 82]. Орієнтація на відмінкову семантику зумовила аналіз граем категорії відмінка як компонентів семантико-синтаксичної структури речення – суб'єкта, об'єкта, адресата, локатива (значення місцеперебування, вихідного й кінцевого пунктів руху, шляху руху) та інструменталія (знаряддя чи засобу дії), що вможливило виокремити п'ять граем семантичної категорії відмінка – суб'єкт, об'єкт, адресат, локатив та інструменталь [8, с. 44–45]. Причому кожен відмінок як грамема, за визначенням І. Р. Вихованця, «охоплює низку семантико-синтаксичних функцій, одна з яких засвідчує його спеціалізацію у відмінковій системі, інші позначають транспозиційні зв'язки з іншими грамемами і перебувають на різній віддалі від спеціалізованої функції» [4, с. 83–84]. Стосунок категорії відмінка до формально-синтаксичної структури мови зумовлений тим, що «у сфері функціонування відмінків їхня форма спеціалізована на вираженні відповідної семантико-синтаксичної і формально-синтаксичної функції» [4, с. 84]. Крім цього, вона бере участь у внутрішньовідмінковій (грамемній) транспозиції,

коли перехід відмінкової форми від однієї до іншої семантико-синтаксичної функції відбувається в межах іменникового значення предметності, і в транспозиції зовнішній, частиномовній, коли перехід реалізований поза власне-іменниковим функціонуванням [4, с. 83–84].

Склад морфологічних категорій іменника розширено за рахунок класифікаційної морфологічної категорії істот/неістот, що визначає належність предмета до розряду істот – назв осіб і тварин або до розряду неістот – назв конкретних предметів, рослин, абстрактних понять тощо [3, с. 97; 4, с. 187]. Вона двоградна, типовим розрізняльним засобом цих грамем слугує формально-морфологічна диференціація знахідного відмінка, валентно поєданого з дієсловом, а також синтаксичні засоби – форми знахідного відмінка однини чоловічого роду в іменниках другої відміни і форми знахідного відмінка множини узгоджуваних слів – прикметників та інших слів, відмінюваних за прикметниковим зразком [4, с. 188].

Категорію особи іменника в новітніх концепціях пов'язано насамперед з особовими займенниковими іменниками, на основі яких розмежовано грамами першої, другої та третьої особи, й обмежено – з власне-іменниками, де вона характеризує стосунок суб'єкта до дії, процесу або стану з погляду мовця і передавана грамами другої особи, що визначає адресата мовлення (співрозмовника, слухача), і грамами третьої особи з функцією об'єкта повідомлення, що не є ні мовцем, ні співрозмовником, бо не бере участі в комунікативному акті [3, с. 98; 4, с. 189–190].

Для прикметника визначено три певною мірою спільні з іменником морфологічні категорії – відмінок, число та рід. На противагу іменникові вони мають залежний характер. Категорії відмінка прикметника надано визначального статусу, що зумовлене її визначальним характером для іменника. Іменниковий відмінок щодо прикметника кваліфіковано як зумовлювальну категорію, оскільки прикметник своїми відмінковими формами цілком підпорядкований іменникові, узгоджений з його формами [3, с. 129–130; 4, с. 208–209]. Синтаксично залежну від кличного відмінка іменника граму у функції означення уведено як сьомий компонент до відмінкової парадигми однини і множини прикметника з відповідною сукупністю флексій [3, с. 133; 4, с. 273]. Прикметникова морфологічна категорія числа так само зумовлена морфологічною категорією числа базового іменника, проте відрізняється від неї своїм абсолютно словозмінним характером, оскільки внаслідок транспозиції з іменникової сфери у сферу прикметника категорія числа зазнала морфологічної трансформації – нівеляції класифікаційної периферії вихідної іменникової категорії числа [3, с. 131; 4, с. 270].

Транспозиційний перехід спричинив перетворення суто класифікаційної категорії роду іменника, у якій поєднаний семантико-граматичний і формально-граматичний зміст, на абсолютно словозмінну категорію роду прикметника [4, с. 270–271].

Істотних змін зазнав традиційний словозмінний статус категорії ступенів порівняння прикметників і прислівників. Його спростували українські мовознавці на підставі двох основних ознак – синтаксичної (формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної) і словотвірної.

У якісних прикметниках та означальних прислівниках категорія ступенів порівняння має досить складну граматичну природу, бо вона ґрунтована на синтаксичних, морфологічних та словотвірних характеристиках прикметника і прислівника. Зв'язок ступеневих прикметникових і прислівникових утворень із синтаксисом полягає в тому, що для них первинною є синтаксична сфера дієслова, бо вони виконують предикативну формально-синтаксичну функцію, що є центральною в семантично простому елементарному реченні, де вони набувають дієслівних морфологічних характеристик. Крім цього, для них характерне збільшення, порівняно з вихідним прикметником чи прислівником, аргументних позицій, зумовлених семантико-синтаксичною валентністю прикметникового чи прислівникового предиката якості-відношення [2, с. 17; 3, с. 139–142; 4, с. 283–287; 8, с. 46–47]. Суть дериваційних змін у прикметникових і прислівникових компаративах і суперлативах відбивають модифікаційні зрушення, пов'язані з частковою зміною якісної ознаки вихідних прикметників і прислівників у бік її інтенсивності чи послаблення, що виражають відповідні словотвірні засоби – суфікси *-ш-*, *-іш-*, префікс *най-* та аналітичні компоненти *більш/менш*, *найбільш/найменш*. Саме ця семантична відмінність модифікаційного характеру, виражена словотвірними засобами, засвідчує лексичну нетотожність вихідних прикметників та прислівників із прикметниками та прислівниками вищого й найвищого ступенів порівняння, які в традиційній граматиці вважали формами слова, а не окремими словами. Зв'язок зі словотвором доповнює також нерегулярність утворення прикметникових і прислівникових компаративів та суперлативів, що не властиве творенню форм слова.

На основі цього комплексу ознак категорію ступенів порівняння прикметників і прислівників української мови витлумачено як міжрівневу граматичну категорію: спочатку як словотвірну-синтаксичну [1, с. 173–176; 2, с. 17–18], а згодом – як морфолого-синтаксико-словотвірну [3, с. 142; 4, с. 286–287; 7, с. 17; 8, с. 46], самі ж прикметники та прислівники вищого і найвищого ступенів порівняння і їхні вихідні при-

кметники та прислівники визнано різними словами [7, с. 170; 3, с. 140, 309; 4, с. 285, 544]. Їй відведено проміжне місце між власне-морфологічними і синтаксичними категоріями та визнано її безпосередній стосунок до словотвірного рівня мови.

Отже, в українському мовознавстві на семантико-граматичних засадах нового функційно-категорійного підходу, який застосовують із кінця 80-х років ХХ ст., скориговано статус майже всіх морфологічних категорій повнозначних частин української літературної мови, унаслідок чого багато з них стали міжрівневими: морфолого-словотвірно-синтаксичними (категорії стану та перехідності/неперехідності дієслова), морфолого-синтаксико-словотвірними (категорії ступенів порівняння прикметників та прислівників), морфолого-словотвірними (категорія виду дієслова), морфолого-синтаксичними (категорія відмінка іменника).

На новій опозиції ірреальних значень (гіпотетичності дії, процесу, стану – бажаності дії, процесу, стану) виокремлено категорію способу дієслова, що спричинило зміни в її структурі.

За семантичними та синтаксичними ознаками морфологічні категорії іменника розмежовано на словозмінну категорію відмінка, непослідовно словозмінну категорію числа та класифікаційні категорії роду й істот/неістот, а категорії відмінка, числа та роду прикметника визнано словозмінними.

Література

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
2. Вихованець І. Р. Морфологічні категорії? Словотвірні? Чи граматичні міжрівневі? / І. Р. Вихованець // Актуальні проблеми українського словотвору. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – С. 13–18.
3. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К. : Пульсари, 2004. – 398 с.
4. Вихованець І. Р. та ін. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 752 с.
5. Городенська К. Г. Новітня граматики української мови / К. Г. Городенська // Матеріали VI Міжнародного конгресу українців. Мовознавство : зб. наук. статей. – К., 2007. – Кн. 5. – С. 63–71.
6. Городенська К. Проблема статусу та обсягу категорії стану дієслова / К. Г. Городенська // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2003. – С. 10–16.

7. Костусяк Н. М. Категорія ступенів порівняння прикметників і прислівників : монографія / Н. М. Костусяк. – Луцьк : Вежа, 2002. – 179 с.

8. Костусяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови : монографія / Н. М. Костусяк. – Луцьк : Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 452 с.

9. Курс сучасної української літературної мови / за ред. Л. А. Булаховського. – К., 1951. – Т. I. – 520 с.

10. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1969. – 584 с.

Kateryna Horodenska

MORPHOLOGICAL CATEGORIES OF UKRAINIAN LANGUAGE IN NEW SEMANTIC AND GRAMATIC DIMENSIONS

The development of the theory of morphological categories of functional and categorical orientation in Ukrainian linguistics for three decades has been analyzed at the article. The latest attempts to qualify the status of morphological categories on the background of their traditional interpretation have been summarized. The delineation of the first rank morphological categories, or the second rank self-morphological and morphological categories, or inter-level (morphological-syntactical and word-building) have been substantiated by taking into account the connection between categories with semantics, morphology, syntax and word-formation, and by taking into account the rank of morphological data. The adjusted interpretations of almost all the morphological categories of full parts of speech have been taken apart and have been evaluated, including the allocation of proper verbs (of tense, manner of verb action, verb aspect) and non-proper verbs (of person, number, gender) categories, giving the morphological-syntactical and word-building status to verbal categories of the verb aspect, mode, transitivity/ intransitivity, to noun the category of the case, to the adjectives and adverbs categories of degrees of comparison. The new principles of distinguishing the category of manner of verb action and changes in its structure caused by them have been motivated. The word-changeable category of the case has been delimited by semantic and syntactic features. The interchangeable category of numbers and the classification of the gender and of animate / inanimate categories of nouns has been delimited analysed inconsistently. It was emphasized on the differences between the morphological categories of the adjective and the noun.

Key words: functional-category grammar; semantical-grammatical approach, morphological categories, proper morphological categories, inter-level categories, morphological-syntactical and word-building categories.

Надійшла до редакції 31.01.2019 р.

